

družinskega dela, intimizacijo družinskega življenja in intradružinske dinamike. Avtorica najprej poudari, da je materinstvo »tisti segment družinskega življenja, pri katerem je v postmodernosti zaznati najmanj sprememb. Ta družbena vloga ostaja tudi v postmodernosti tipično moderna. [...] Še več, materinstvo je tudi predpogoj postmodernosti, v mnogočem pogojuje fenomene, kot sta novo očetovstvo in protektivno otroštvo, in je predpogoj tistega, kar bi imenovali družinska ontološka varnost« (str. 95). Zakaj je tako, bi se lahko vprašali. Delni odgovor gotovo leži v ženski biološki sposobnosti rojevanja otrok, vendar ob tem ne smemo pozabiti na vse ostale družbene determiniranosti in regularnosti. Poglejmo enostaven primer: če bi v posamezni (ne-patriarhalni) družbi bila porodniški in očetovski dopust dejansko enakomerno porazdeljena med mater in očeta, bi se spolna diskriminacija na delovnem mestu zagotovo zmanjšala, saj bi izginil argument o tveganju zaposlitve ženske samo zato, ker bo vsakič ob otrokovem rojstvu ali bolezni ostala doma. Zagotovo ima pomembno vlogo pri domnevnem spreminjanju materinstva tudi hiter razvoj reproduktivnih tehnologij. Vprašanje pa je, do katere meje bo potekal razvoj tehnologij? In vprašanje je, kako bo to vplivalo na morebitno spreminjanje očetovstva? Očetovstvo v zadnjih desetih letih postaja aktualna tema v družboslovni literaturi. Tudi zaradi odkrivanja »novega očeta«, ki naj bi bil vedno bolj vpleten v različne segmente družinskega življenja in ne več moderni materialni preskrbovalec družine. Postavlja pa se vprašanje, ali ni to zgolj sodobni mit – o novem očetovstvu torej še ni enotne interpretacije ali konsenza.

Družina: od modernosti k postmodernosti je pomemben prispevek k razmisleku o novodobnih družinah, predvsem pa ob vseh vprašanjih o izginjanju (tradicionalne) družine in zaskrbljenosti o izginjanju podmladka tudi v Sloveniji. Nenazadnje je temeljit pregled o modernosti in postmodernosti skozi optiko družinskega življenja, ki ga zaznamujejo raznolikost, kompleksnost in spremenljivost. Tako na koncu še vseeno ostajajo neodgovorjena vprašanja in – upam – nadaljnja raziskovanja.

Boštjan Šaver

**Georg Simmel: Izbrani spisi o kulturi. Ljubljana: Studia humanitatis, 2000
422 strani (ISBN 961-6262-27-0), 2.500 SIT**

prevod Zdenka Erbežnik, Alfred Leskovec, Špela Mihelač,
izbor in spremna beseda Rudi Rizman

Kljub temu da Georg Simmel ni nikoli tako močno zaznamoval sociologije, kot so jo Marx, Weber ali Durkheim, je znatno vplival na družboslovne teoretike naslednjih generacij. Njegov teoretski pristop se je odražal v izbranih tematikah socioloških in filozofskih analiz pojavov, predvsem pojavov na ravni vsakdanjega življenja. Kot sin premožnega tovarnarja je imel vrata šolanja na stečaj odprta, pri čemer je njegova hiša pred iztekom prejšnjega stoletja predstavljala stičišče izbranega kulturnega prepiha v Berlinu, svežo sapo je vanjo prinašal tudi pesnik Rainer Maria Rilke. Potemtakem niti ni tako presenetljivo – denimo v nasprotju z eksaktnim Kantom, po čigar opoldanskih sprehodih so si njegovi someščani nastavljali ure – da se je Simmel v svojih spisih lotil takrat obrobnihih tem, kot so ženska kultura, moderna kultura, denar, prostitucija, velemesta, moda, družabnost, popotovanje ipd. Denimo Habermas (1991) ga je nekoč označil kot *filozofskega diagnostika (svojega časa) s sociološko držo*, za katerega je značilna v prvi vrsti kreativna misel, ne pa sistematična in akademska drža.

Pričujoči prevod Simmlovega nabora temeljnih tekstov predstavlja neprecenljiv dodatek v zakladnico slovenskega družboslovja in humanistike, pri čemer je potrebno opozoriti na posrečeno izbiro Simmlovih spisov, ki so sicer izhajali v disperznih časovnih in prostorskih segmentih. Morebiti je prednost takšnih zapoznelih prevodov, ki so usojeni obrobniemu in *liliputanskemu*

slovenskemu prostoru, potencial selektivnosti in izbire relevantnih del. Zbirka vseh pomembnejših Simmlovih del v eni knjigi je vsekakor izredno praktična zadeva, tako za študenta s plitvim žepom kot za raziskovalca, ki mu Simmel ponuja pomembne opazke nekega historičnega preseka. Praktična tudi v tem smislu: kljub svoji filozofski naravnosti je delo še vedno dovolj analitično, predvsem pa predstavlja temeljni kamen, na podlagi katerega lahko danes razvijamo in v longitudinalnem preseku primerjamo številne mejnike v različnih disciplinah pod dežnikom kulturnih ali kakšnih ostalih študij.

Knjiga je razdeljena na pet temeljnih delov, ki povezujejo posamezne Simmlove spise v koherentno celoto: definiranje kulture, politika kulture, oblike individualnosti, filozofija družbenih ved in oblike družbene interakcije. Na koncu bo bralec našel še slikovito spremno besedo, ki je nekakšna nadgradnja spremne besede istega avtorja v prvem Simmlovem prevodu dela *Temeljna vprašanja sociologije* (1993), vsekakor priporočljivo vzporedno branje pa je tudi *Kompedij socioloških teorij* (1995).

V uvodu prvega dela beremo znamenito Simmlovo zgodbo o kmetu, ki je na smrtni postelji otrokom povedal, da je na njegovem polju skrit zaklad: ko prekopljejo celo polje in zaklada ne najdejo, polje obrodi trikratno žetev. Zgodba nakazuje po Simmlovih besedah simboliko družbenega sveta, ki ga potrebno preiskati z zakladom v mislih: sam akt raziskovanja pa bo duhu prinesel trikratno žetev. S kančkom sarkazma lahko pravimo, da je tudi Simmlovo delo potrebno brati s konceptom kulture v mislih, saj je potrebno prekopati precejšen del teksta, da se dokopljemo konkretnih opredelitev. V splošnem lahko, kot izvrstno povzame Rizman v spremni besedi, Simmlovo teorijo kulture opredelimo na ravni razlikovanja med tremi plastmi kulture: (a) vsebino, ki označuje pojave, določene same po sebi, ki so brez lastne strukture in težko neposredno dojemljivi; (b) formo, ki označuje posebno vrsto sintetičnih načel, ki povzemajo iz neposrednega sveta izkustva: Simmel omenja fragmentarne in nerazvite forme oziroma *protoforme*; (c) svetovi, ki označujejo predstave o svetu, s katerimi posameznik vzpostavlja dinamično ravnovesje s svojimi psihološkimi potrebami kot potrebami vrste. Denimo konkretni primer subkulture skaterjev: na vsebinski ravni gre za vrsto druženja posameznikov v dobi odraščanja, torej za enega izmed prej omenjenih družbenih svetov, ki je na ravni forme povezan s specifičnim življenjskim stilom, ki vključuje natanko določen način oblačenja, sleng, obliko druženja, prostor druženja, specifičen glasbeni žanr: pri samem posamezniku pa omenjena subkultura pomeni svojevrstno konstrukcijo realnosti, tj. popolnoma alternativen vrednostni sistem, ki predstavlja enega izmed svetov posameznika. Hkrati na ravni posameznika Simmel iz pojavnega sita ločuje dve ravni kulture: (a) objektivno kulturo kot kulturo duhovnih proizvodov, katerih pojavnost je realizirana v stanju zamisli ali pa v opredmetenem stanju; (b) subjektivno kulturo, ki predstavlja vse tisto, kar posamezniki asimilirajo in uporabljajo. Med obema modaliteta kulture obstaja po Simmlu permanentna napetost, ki je generator napredka, hkrati pa konflikt med življenjem in formo, v kateri se popolnoma izgubi zveza ali pomen prvega za človeka. Če strnemo: Simmlova koncepcija kulture opozarja, da kultura implicira nekaj, kar je zunaj človeka, po drugi plati pa ga nezadržno kultivira: pri tem je posameznik sam svoj vrtiček, ki kot opozarja tudi Wittgenstein v svojem znamenitem traktatu, kaj je njegovo bistvo in na kakšen način ga dosega.

V drugem delu se Simmlovo razmišljanje odlepi od definiranja kulture h politiki kulture: tako lahko beremo Simmlovo percepcijo vojne v kontekstu kulture, percepcijo denarja kot posrednika menjave in uravnoveženosti med vrednostmi, prostitucijo kot nasprotje medčloveškega razmerja, ki si v svojem bistvu prizadeva za trajnost in notranjo resnico zvezanih sil – kot primer tega resnično ljubezensko razmerje. Vsekakor najbolj pomembna prvina pričujočega dela je analiza družbenih učinkov razmerij, v katerih se znajdejo ljudje v procesih menjave, pri čemer je denar abstraktno merilo specifične vrednosti. V tem smislu smo ljudje teleološko [gr. *telos, teleos* smoter] naravnana bitja, ki na podlagi določenih ciljev spreminjajo sebe, interakcije in okolje. V ta namen v Simmlovi terminologiji uporabljamo različna orodja, ki niso le materialna, ampak tudi simbolična (denimo jezik ali denar, ki je ravno v tem smislu najbolj univerzalno družbeno sredstvo, ki po eni

strani povezuje posameznike, po drugi pa je najmočnejši dejavnik razlikovanja med njimi).

V tretjem delu so zaobjeti spisi, ki pričajo o oblikah individualnosti: problemi, ki se jih dotikajo se nanašajo na velemesta in urbanizacijo okolja, na historični razvoj nocije posameznika in njegove svobode, na vprašanje sloga v umetnosti, na konstrukcijo ljubezni in lepote in končni vrsti, na filozofijo mode. Medtem ko Kanta moda zanima kot igra imitacije in Nietzsche v njej vidi znamenje modernosti, pa Simmel raziskuje modo pod drobnogledom dialektične napetosti med medsebojno imitacijo med posamezniki ter istočasnim medsebojnim razlikovanjem.

Zaključna dela pričujoče knjige sta namenjena filozofiji družbenih ved in preiskovanju oblik družbene interakcije. Tako nas Simmel skozi svoje filozofsko sklesane pomisleke o tem, kako sta mogoča zgodovina in družba, popelje do kategorije človekovega izkustva in sociologije religije. Pri tem razvije tehten razmislek o problemu sociologije kot problemu razmerja med strukturo in interakcijo, družbo in posamezniki v interakciji. V okviru oblik družbene interakcije, ki jo analizira v svojih spisih, lahko omenimo tudi razpravo prostoru, razpravo sociologiji čutov, razpravo o sociologiji obeda in družabnosti, in razpravo o Alpskih potovanjih in pustolovščini, s katerimi so Simmlovi Izbrani spisi o kulturi zaokroženi v skladno celoto.

Če povzamemo: Simmlova koncepcija kulture je razumljivo vzvišena oziroma aristokratska: v poglavju o konceptu in tragediji kulture tako pravi, da se soočamo s tipično problematično razsežnostjo modernega človeštva: z občutkom, da nas obkroža nešteto kulturnih elementov, ki niso brez pomena, a tudi nimajo kakšnega velikega pomena za posameznika: kot pravi Simmel, elementi, ki imajo kot množica neko *uničujočo lastnost*, ker posameznik ne more notranje asimilirati vsake posamezne stvari. V podobnem tonu beremo tudi naslednja poglavja. Simmel v razkoraku med *sophia* in *scientia* utemeljuje nekatere temeljne pojme kulturologije, kulturnih in drugih študij, pri čemer v izbranih tematikah predhaja vrsto svojih sodobnikov in naslednikov. Kot že uvodoma rečeno, pa je opazna pomanjkljivost njegovega zgodnjega dela manko metodološke eksaktnosti in sociološke distance. Tako denimo beremo v poglavju o ženski kulturi izredno zanimive opazke o ženski populaciji na prelomu stoletja, vendar v takšnih opazkah Simmel ostaja skrajno neobjektiven, drugače povedano otrok svojega časa in svojega habitusa: ženske stereotipno označuje kot prefinjeno čustvene, izrazito ranljive in hitreje užaljene, moške pa kot precej manj pobožne in bolj objektivne: ne gre pa v ozadje družbenih fenomenov, prav tako ne analizira vzporednih historičnih momentov, ki so na prelomu prejšnjega stoletja dejansko pomenili emancipacijo žensk in formiranje ženske kulture. Denimo ravno na prelomu stoletja je tehnična in industrijska revolucija pustila svoje sledi v konkretnem primeru popularizacije kolesa, ki je kot prevozno sredstvo in športni rekvizit pomenilo vrsto strukturnih sprememb v takratni družbeni dinamiki. Številni zapiski pričajo o tem, da je ženska populacija ravno prek kolesa množično vstopila v sfero javnosti, ki je bila do takrat rezervirana zgolj za moške in prostitutke. Simmel navaja še eno posebej izstopajočo rasistično opazko: namreč v spisu o sociologiji čutov zapiše, da *črnci že samo zaradi svojega telesnega vonja težko prodrejo v višje severnoameriške sloje*, pri čemer opozori, da socialno vprašanje torej ni samo etično vprašanje, temveč tudi vprašanje nosu. Ne bom si dovolil podrobneга komentarja.

Vsemu navkljub je zbirka Simmlovih spisov tekst svojega časa, s katerim bi morali biti seznanjeni družboslovci in humanisti, ki se ukvarjajo v prvi vrsti s kulturo, vsakdanjim življenjem, ženskimi študijami, prostorsko sociologijo, ekonomijo, umetnostjo, političnimi študijami, modo, klasičnimi študijami sociologije, religijo, kognitivnimi študijami, študijami prehranjevanja in končni fazi študijami športa: toplo priporočljivo branje.

Literatura:

Jürgen Habermas: *Texte und Kontexte*. Frankfurt am Main, 1991.